

Igazolólap

Teljesítés feltételei

A 17 építészeti emlékből 16 felkeresése. Lehetőség szerint az adott objektum bélyegzőjével igazoljuk a teljesítést (rom, múzeum, fürdő, stb.) vagy készítsünk fényképet az adott emlékről.

Díjazás: kitűző és emléklap.

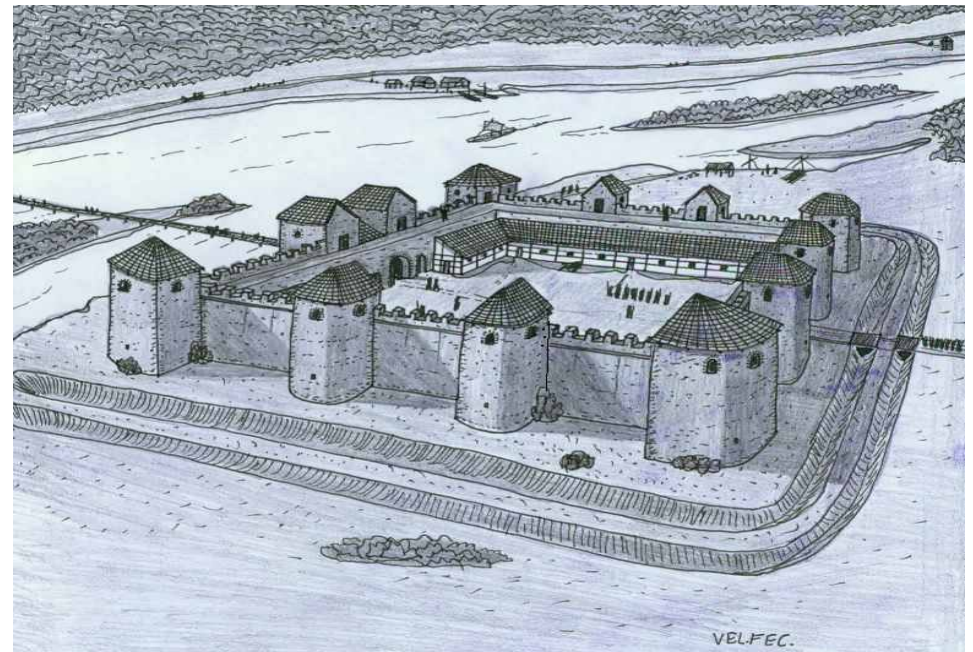
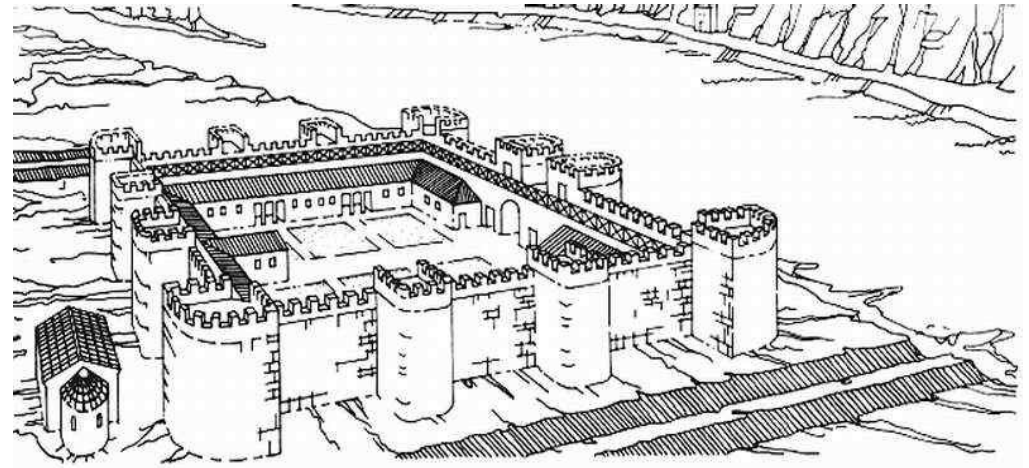
A díjazás költsége: 500. Ft + felbélyegzett válaszboríték.

A túramozgalom irányítója: Orbán Imre (8523 Egyházaskesző Kosuth utca 7)

Elérhetőség: 06/70-942-4410 vagy bakonyturistaja@googlemail.com

Felhasznált irodalom és bővebb információ: www.aquincum.hu

Római-kori építészeti emlékek Budapesten túramozgalom igazolófüzete

Összeállította: Orbán Imre

Campona - Segédcsapat tábora Nagytétényben

Domitianus császár uralkodása alatt építette az első palánkszerkezetű katonai tábor az Aquincumból idehelyezett lovascsapat, az ala I Tungrorum Frontoniana. Ezt a tábor a 2. század első harmadában 178 x 200 m alapterületű kőerőd váltotta fel. Falait két-két torony erősítette, kívülről hármás árok övezte. Feltárták a principiát és még néhány egyéb épület részleteit is. Nagyobb átépítésre csak a 333. évi szarmata pusztítás után került sor, amikor legyező alakú saroktoronyokat kapott, s két oldalkapuját patkó alakú tornyokkal elfalazták. A leletek tanúsága szerint a castellumot az 5. században is használták. A tábor körüli vicus militaris a mai Nagytétény település alatt fekszik.

Kiemelkedő lelete egy domborműves Mithras kultusztábla.

Szabadban megtekinthető maradványai a porta principalis sinistra és a porta praetoria vagyis a keleti és déli táborkapu.

Az albertfalvi római tábor és település

A rómaiak előtt Budapest területén a kelta-eraviscus törzs lakott. Központi településük a Gellérthegy déli lejtőjén húzódott. Az 1. század első felében a római kormányzat politikai megfontolásból az eraviscusok egyik részét a mai Óbudára, másik részét az albertfalvi síkságra telepítette.

A telep római kori nevét nem ismerjük. A római korban Albertfalva területe Aquincum és Nagytétény (Campona) között, mint a Birodalom pannoniai határszakaszának egyik fontos tábora, jelentős stratégiai szerepet töltött be.

A budai szakaszt a 90-es évekig három lovas alakulat őrizte (Óbudán, a Bem téren és Albertfalván állomásoztak). Az albertfalvi síkságon a kr.u. 1. század közepén épült először katonai tábor. Az albertfalvi segédcsapat (auxiliaris) tábor 500 főből álló lovasegység tartózkodására volt alkalmas. Palánktábor volt, amit tornyokkal és kettős sáncárokkal látták el. A Duna pesti oldalán élő szarmaták támadásai miatt a tábor többször elpusztult, ám mindig újjáépült. Az eredetileg föld-fa szerkezetű tábor 106 után, Traianus alatt kőtáborrá alakították át és területét megnagyobbították, mert egy teljes lovasezred került ide.

Az új tábor területe 190 x 210 méter volt. 178-ban az épületek ismét megrongálódtak, de a 2. század végén még helyreállították őket. A 259-260-as években egy nagyobb barbár betörés során a tábor és környéke leégett. Többé nem is épült újjá. Az albertfalvi auxiliaris tábor körüli lakótelep (vicus) 720.000 négyzetméternyi területet foglalt el.

Aquincum után ez a legnagyobb összefüggő római település Budapest területén. Az 1. században vályogfalas házakban, lakógödrökben, gerendavázás épületekben laktak. A táborból nyugatra az ún. HILARUS mester nevéhez köthető fazekasműhelyt, ipari műhelyeket tártak fel, (tímár, fémfeldolgozó műhelyek) gazdasági jellegű épületrészek és egy útállomás maradványaival együtt.

A táborból délre, légfűtéses, több helyiséges, középfolysóval ellátott tornácos lakóépületek álltak. A lovasság az albertfalvi tábor és telep mellé temetkezett. Faragott sírköveket, szobrokat is ismerünk Albertfalváról.

Az albertfalvi tábor és település maradványait helyenként részleges falkonzerválással látták el, - de itt műemléki helyreállításra még nem került sor.

Contra Aquincum

Contra Aquincum erődje, amelyet a mai Erzsébet híd pesti hídfőjénél tártak fel, az átkelőhely biztosítására létesült. A 86 x 84 m alapterületű patkóalakú tornyokkal megerősített rombikus formájú erőd 294-ben épülhetett, de a helyén már a 2. században egy nagyobb kiterjedésű erődítmény állt. Északi falának egy szakasza és két tornya a helyszínen konzerválva megtekinthető.

Transaquincum

Transaquincum (ellenerőd), a legiotáborral és a helytartói palotával szemközi, pesti Dunaparton állt. A 76 x 78 m alapterületű erődtől híd vezetett a budai oldal felé. A ma már nem látható építmény a Dagály utcai sportpályák területére esik.

Katonavárosi amfiteátrum

A katonavárosi amfiteátrum elliptikus formát mutat és egy természetes, már a római korban meglévő mélyedés felhasználásával alakították ki. A legújabb ásatások eredményei alapján ezt a természetes mélyedést a legio már az 1. századtól katonai gyakorlótérnek használhatta.

Az Aquincumi Múzeum kőtárában lévő építési felirat szerint Antoninus Pius császár uralkodása alatt, Kr.u. 145 táján építette át kőbe a legio II Adiatrix műszaki alakulata. A lelátó külső falainak hossz tengelye 131,8 m, kereszt tengelye 108,4 m.

A küzdőtér (arena) 89,6m hosszú és 66,1 m széles, ezáltal kiterjedése nagyobb még a római Colosseuménál is. Az ÉK - DNy irányú hossz tengely vonalában fekszik a két főkapu. A rövidebb tengely két végpontjában egy-egy állatketrec (carcer) foglal helyet. Nemesis istennő szentélyében feliratos oltárkövek álltak.

Mint a többi dunamenti körszínház, a katonavárosi is a földamfiteátrumok csoportjába tartozik. A nézőtér az arena körül emelt földtömegben helyezkedett el. Mindössze a huszonnégy U alakú falrész és a pódium fala épült kőből. A 10-13 ezer néző befogadására alkalmas amfiteátrum nézőterét boltozott lépcsősoron lehetett megközelíteni.

Táborvárosi Múzeum

A katonaváros déli felében a Táborvárosi Múzeum területén feltárt épületrészek kerültek bemutatásra.

A 2. század elején épült és a 2-3. század folyamán többszörösen megújított épülettömb keleti fele klasszikus mintát követ, a nyugati rész valószínűleg egy fogadó (deversorium) lehetett.

A kismúzeum technikai okokból átmenetileg nem látogatható.

Az épületből előkerült és restaurált vadászjelenetet ábrázoló falfestmény a Budavári palota állandó kiállításán látható.

Déli táborkapu - Porta principalis dextra

A porta principalis dextra az itt látható helyreállított formájában a 2. század második felében épült. Az emeletes, négyszögletes kaputoronyok két, egyenként 3,5 m széles kapunyílást fogtak közre. Az építményen többször végeztek kisebb javításokat, átépítéseket. A kapu használatának utolsó idejében a 4. század elején a keleti kapunyílást elfalazták, s csak a nyugati átjárón keresztül közlekedtek.

A kapun bevezető oszlopsorral szegélyezett út, a via principalis, a tábor észak-déli főútja, a tábor központi épületéhez, a principiához vezetett. Két oldaláról tabernae (boltsor) nyílt. A tabernasor mögött a legio első corhors-ának a laktanyái állottak, keleti oldalán pedig a táborparancsnok helyettesének, a senatori rangú tribunus laticlaviusnak a lakóháza.

A déli táborfal helyreállított szakasza és a déli táborkapu rekonstruált maradványai a Flórián téri aluljáró délnyugati kijáratánál kialakított romkertben tekinthetők meg.

A legiótábor fürdője - Thermae Maiores

Aquincum első régészeti feltárásán 1778-ban a legiotábor közfürdőjének egy terme került napvilágra. A kutatást vezető Schönvisner István eredményeit még a feltárás évében "De Ruderibus Caldariique Romani" címen közölte. A fürdőrészt rövidesen a feltárás után védőépületben mutatták be a nagyközönségnek.

Az aquincumi legio fürdőjét ma már csaknem teljes mértékben ismerjük. A tábor két főútjának kereszteződésében állott a monumentális, 120 x 140 m-es épület. Főbejáratai is e főutcákról nyíltak. Az épületet a 2. században emelték, majd többször átépítették. Latin elnevezését is egy Kr.u. 268-ból származó újjáépítési feliratról ismerjük.

Tornacsarnok (palaestra), hideg, langyos és forró vizű medencék, fürdőkádak, izzasztókamra és tágas, padlófűtéssel ellátott termek szolgálták a katonák felfrissülését. Itt bőséges lehetőségük nyílt a testgyakorlásra, és a tisztálkodásra. A Thermae Maiores romjai az aluljáróból nyíló Fürdő Múzeumban tekinthetők meg.

Keleti táborkapu, porta praetoria

A legiotábornak a Dunára, vagyis az ellenség felé néző oldalán volt a tulajdonképpeni főkapuja. A via praetoria innen vezetett a táborközpontba, a principia épületéhez.

A porta praetoria ma ismert formájában a 3. század második felében épült. A háromnyílású kapuépítményt kétoldalt egy-egy emeletes, köralapozású, nyolcszögletű torony fogta közre. A boltozott átjárók közül a középső a kocsiforgalom, a két szélső a gyalogosok számára készült. Az északi átjáró boltívet a megmaradt faragott kövek alapján rekonstruálták s alakos zárókövét is visszaépítették. A kivezető kocsút közepén mészkölapokkal fedett szennyvízcsatorna vezetett a Duna felé. A porta praetoria felől lehetett megközelíteni a Dunán átvezető hidat, amely a legiotábor és a pesti oldalon levő Transaquincum nevű hídfőállás között teremtett összeköttetést.

A kapu maradványai a Kórház utca 7. sz. előtti romkertben tekinthetők meg.

Kaszárnya és szentély romjai

A legionariusok szálláshelyei jóval egyszerűbbek voltak, mint a centurioké. Az egyes centuriák (századok) egy-egy keskenyebb utca két oldalán lévő, egymással szembenéző önálló kaszárnyaépületet foglaltak el. Az utcára nyíló oszlopos verandáról 13-13, előtérből és hálókamrából álló szálláshely nyílt. Az előtérben a fegyvereket tartották, a kb. 16. m² alapterületű hálókamrákban általában 8-8 fő aludt.

A Vöröskereszt utcában végzett feltárások során néhány háló - és fegyverkamra valamint az oszlopos veranda és út részletei kerültek elő. Az épületet a 2. században építették, többször renoválták, majd a 4. században alapvetően átalakították. A késő római legiotábor megépülte után az egykori kaszárnyák fölé apszisos záródású csarnoképületet emeltek, amely minden bizonnyal középület - esetleg szentély - lehetett.

Az épület fölé a 13. században ferences templom és kolostor épült.

Az itt talált római oszlopfő másolata hívja fel a járókelők figyelmét a romokra.

Helytartói palota

A katonaváros fejlődéséhez nagymértékben hozzájárult, hogy 106-tól, a tartomány kettéosztásától kezdve Aquincum az újonnan létesített Pannonia Inferior fővárosa lett. A helytartónak (legatus Augusti) is ez lett a székhelye. Megépült a mai Hajógyári szigeten a helytartói palota, mely a canabae északkeleti csücskében, a barbaricummal közvetlenül szemben, már elhelyezésével is Róma hatalmát és monumentalitását hivatott demonstrálni. A helytartó falfestményekkel és mozaikpadlókkal díszített palotáját a mai Hajógyári szigeten tárták fel, majd a visszatemetett romok fölött egészen a 90-es évek kezdetéig a hajógyár működött. A fallal övezett palota magába foglalta a helytartó lakhelyét, a reprezentációs termeket, a gazdasági helyiségeket és a raktárakat. A palota a canabae keleti szélén, a Kis-Duna túlsó partján emelkedik, s valószínűleg híd kötötte össze a szárazfölddel, a mai Óbudával. A feltárások során három fő építési periódust figyeltek meg. A legkorábbi épületek a 2. század elejéről származnak.

Az első Alsó-Pannóniai helytartó, a későbbi császár, Hadrianus volt. A legnagyobb építkezések a 2. század végén és a 3. században folytak. A 3. század utolsó harmadában, a Duna vízállásának megemelkedése miatt, a palotát kénytelenek voltak elhagyni.

A keleti szárnyon helyezkedtek el a reprezentációs helyiségek, középen a fogadóteremmel, amelynek két oldalán szimmetrikus elrendezésben követték egymást a padlófűtéssel ellátott helyiségek. Ezen az oldalon állt a 75 m széles, porticusos palota főhomlokzata, amelynek első emeletén egy oszlopos folyosó futott. E homlokzat saroktornyai a belső kikötőre néztek. A palota északi traktusában voltak a lakószobák és egy fürdőlétesítmény víztoronnyal. A déli traktusban voltak a kiszolgáló helyiségek és a raktárak.

A belső udvar közepén volt a császárkultusz szentélye. Innen került napvilágra az a töredékes császárszobor, amely ma az Aquincumi Múzeum állandó kiállításán látható.

Az udvar déli oldalán elhelyezkedő másik szentélyből a helytartók által állított oltárkövek is innen kerültek át a múzeumba. A helytartói palota pompáját nem csupán a nagyvonalú építészeti koncepciója mutatja, hanem a belső kiképzés luxusa is. Nem csak a fogadótermek voltak díszes mozaikpadozattal borítva, hanem a helytartói lakosztály illemhelye is. A változatos falfestményekkel díszített falak belmagasságát az ásatási megfigyelések alapján 3,5 - 4 méterre lehet becsülni. A belső udvar építészeti képéhez tartozott egy vízköpő delfinnel ellátott kút és egy márvány kratér is. A kút rekonstruált, működő másolata az Aquincumi romkertben, a kratér kiegészített másolata valamint a helytartói palota helyiségeiből kiemelt mozaikok az Aquincumi Múzeum kiállításán láthatók.

Hercules villa

A helytartóság természetesen nem csak a helytartói palota egyetlen reprezentatív épületéből állt, hanem ide sorolhatók mindazok a díszes paloták, fürdők, szentélyek és gazdag lakóházak, amelyek a Duna-ág óbudai oldalán a helytartói palotával szemközt, az egykori katonaváros északkeleti és északi sávjában sorakoztak. A közigazgatási negyed épületei adtak otthont a tartomány igazgatására szolgáló hivataloknak és itt voltak a magasrangú tisztviselők lakóházai is, amelyek egyike a Meggyfa utcában lévő ún. Hercules-villa.

Az épület központi magja a 2. század első felében épülhetett. A 3. század elején, amikor valószínűleg a hivatalos reprezentáció nagy része is átkerült a katonaváros "tishti házaiba", az épületet kibővítették, padlófűtéssel látták el, a padlókat mozaikkal burkolták.

Három egymásba nyíló lakószobában a mozaikpadlók egy része beszakadt a szobák alatt húzódó fűtőcsatornába.

A két délebbi helyiségben csak a helyi, pannoniai műhelyben készült geometrikus díszítésű keretmotívum részletei maradtak meg, a harmadikban viszont épen maradt a középmező (embléma) nagyobbik fele, amely Héraklész és Nesszosz kentaur párviadalát ábrázolja. Ez az embléma valószínűleg egy alexandriai mozaikműhely alkotása, és nem csak Aquincumban, de egész Pannoniában eddig az egyetlen import darab.

A tablinum padlója vidám, mámoros dionysosi thiasost jelenített meg, az épen maradt részleten Amor kínálja szőlőfürttel a felé tartó nőténytigrist.

A különálló fürdőépületet itt is mozaikkal ékesítették. Majdnem épen maradt meg az apodyteriumot burkoló mozaik, amely ökölvívó párt ábrázol, a győztes, izmait megfeszítve, diadalmas testtartással áll, míg kiütött ellenfele vérző fejjel már földre rogyott.

A falakat freskók díszítették. Néhány jellemző motívum rekonstrukciója a tablinum védőépületében került bemutatásra.

A romok fölé emelt múzeum 1967-óta látogatható. A látogatáshoz bejelentkezés szükséges. (aquincum@aquincum.hu) A kiállítóhely csoportosan, minimum 10 fő részvétel, az Aquincumi Múzeum nyitvatartási idejében lehetséges.

Vízvezeték - Aquaeductus

A jelenlegi Római Strandfürdő területén ma is működő gyógyvizű források táplálták a római kori Budapest egyik legnagyobb ipari és technikai létesítményét a vízvezeték. Ez szolgáltatta a folyóvizet nemcsak a polgárváros, de egyes időszakokban a legiotábor és a katonaváros lakóinak is.

A vízvezeték rendszer kiindulópontja egy, a nympháknak szentelt liget volt, ahol a felszínre törő források (eddig 14 forrást ismerünk) fölé cölöpökön álló kútházakat emeltek a 2. század elején. A forrásvizet terrakotta edényekben fogták fel és kivezető csatornákon keresztül medencékbe juttatták. A területről származó oltárkövek tanúskodnak a vizet fakasztó, gyógyító és oltalmazó istenségeknek bemutatott áldozatokról.

A forrásokból összegyűjtött vizet boltívekkel összekötött, pillérekon nyugvó föld feletti vízvezető rendszerbe nyomták, ahol a rendszer enyhe lejtése biztosította a folyamatos áramlást. A vízvezeték déli irányban a polgárváros északi kapuja mellett lépett a városba, s a városon belüli több mint 200 méteres szakasz után a déli városfalat átlépve vezetett tovább a katonaváros irányába.

A mintegy 5 km hosszú aquaeductus kb. 1-2 fokos lejtéssel szállította a vizet.

A vízvétel a különböző szakaszokon a vízvezeték mellé épült elosztó és tárolótartályokból történhetett.

A vízvezeték működtetése szervezett háttérrel igényelt, ezért a római uralom felbomlásával együtt, a 4. század végétől a vízvezeték rendszeres működése megszűnt.

Középkori forrásokban, oklevelekben még említik, metszeteken ábrázolják.

A pillérek maradványai az Aquincumi Múzeumtól északra lévő parkban láthatók, az aquaeductus helyreállított szakasza a Szentendrei út K-i felén Aquincum és Kaszásdűlő között tekinthető meg.

Aquincum polgárvárosa

Az Óbudai sziget északi csúcsával szemközt fekvő, forrásokban és vízlevezető márkokban gazdag területen az 1. század végéről és a 2. század elejéről származnak az első településnyomok. A kezdetben falusias szerkezetű település fából és agyagból készült építményeit a 2. században váltották fel a kőépületek. A település szerkezetét ekkor már a tudatos városrendezési elvek alakították. A város Hadrianus uralkodása idején (feltehetően 124 körül) municipium rangot kapott, s ettől kezdve önálló közigazgatási egységként működött. Septimius Severus uralkodása idején (194-ben) colonia rangot kap a város. Ezt követően, a 2-3. század fordulóján, érte el a város legnagyobb kiterjedését, lakóinak száma 10-12000-re becsülhető. A 4. század második felétől kezdődően fokozatosan csökkent a polgárváros lakóinak száma, s az 5. század elejéről csak szórványos adatok tanúskodnak az épületek használatáról.

Bár a római kor négy évszázada alatt a polgári városrész településszerkezete, kiterjedése folyamatosan változott, jellegzetes építészeti elemei - a vízvezeték pillérek, az amfiteátrum és a városfal négyszöge - mindvégig a felszínen nyomon követhetők voltak, s a mai városképnek is meghatározó elemei maradtak.

Az aquincumi polgárváros kb. egyharmadát mutatja be a múzeum körül elterülő régészeti park. A jelenleg látható alaprajzok zömmel a 2-3. század fordulójának állapotát tükrözik.

Az észak-déli és a kelet-nyugati főútvonalak kereszteződésénél található a város fóruma, amelynek viszonylag kis mérete a helyi adottságokhoz és lehetőségekhez igazodott. A fórum körzetéhez tartozott a császárkultusz szentélye, a basilica, a nagy közfürdő és a tabernae (boltsor).

A főúttól távolabb, a város délkeleti és északi részében kézműves lakások, műhelyek (kelmefestő, bronzöntő) helyezkedtek el. A zajos főútvonalaktól távolabb jómódú polgárok, városi tisztségviselők díszes lakóházai épültek, házi szentéllyel és magánfürdővel.

A várost ipari övezet vette körül. A főútvonalak és a Duna vízi útja mentén fazekas üzemek működtek.

A 3. századtól kezdődően a dunai összeköttetést jelentő kelet-nyugati főút egyre forgalmasabbá vált, mutatva az egyre növekvő kereskedelmet. Ekkor épült a húspiac (macellum) is. A korábbi lazább szerkezetű beépítést egy sűrűbb, nagyobb népsűrűsége utaló beépítettség váltotta fel.

A 4. században a védműveken végrehajtott nagyobb és a lakóépületek egyikén - másikon elvégzett kisebb javítások mellett egy ókeresztény bazilika volt szinte az egyetlen új építmény, amellyel a polgárváros rendelkezett.

Északi városfal és városkapu

A polgárváros legkésőbb a 2. század első felétől városfallal volt megerősítve. A 160 cm széles pártázott koronával ellátott városfalat kívül kettős vizesárok, belül az őrség körüljárását segítő földtöltés kísérte. Az árkokkal védett, a nyugati oldalon tornyokkal erősített, a négy égtáj felé kapukkal áttört fal nyomvonala a római kor négy évszázada alatt sokszor módosult.

Az északi kapunál lévő városfalrészlet és a városfalat kísérő vizesárok illetve a városfalat e ponton keresztező vízvezeték csatornája megtekinthető.

A kaputornyok erős alapjára épült a későközépkorban egy lőpormalom, amelynek falai közt nyílt meg 1888-ban az aquincumi ásatások leleteiből összeállított helyszíni kiállítás. A kaputornyok maradványai jelenleg nem láthatók.

Polgárvárosi amfiteátrum

Aquincum két amfiteátruma közül a kisebbik, az úgynevezett polgárvárosi amfiteátrum a város északi falán kívül helyezkedik el.

A 2. század közepén már működő építményt a 3. század folyamán többször felújították. Szerkezete alapján a szinte köralaprajzú, 86,5 x 75,5m tengelymértű épület a földamfiteátrumok körébe sorolható. Ennél a típusnál a lelátást biztosító részsút két gyűrűfal közé döngölt földből alakították ki. Erre kerültek a lelátó kőpadjai, amelyek közül néhányba a páholy egykori tulajdonosának nevét is belevészték. A részben fedett lelátókra külső rámpán juthatott a mintegy 6-7000 főnyi közönség, s innen szemlélhette az arénában folyó küzdelmet. Az arénát, amelybe a kelet-nyugati tengelyben kialakított két kapun lehetett bejutni, 3 méter magas pódiumfal vette körbe.

Az amfiteátrumban különféle sportversenyeket és állathajszákkal vegyes gladiátorküzdelmeket rendeztek.

Mivel ennek az épületnek volt a városban a legnagyobb befogadóképessége, komolyabb jelentőségű közügyekhez is használták. Itt tartották a politikai gyűléseket, a városi ünnepeket, a császár látogatása alkalmával sorra kerülő beszédeket.

Az amfiteátrum mellett emelkedett a gladiátorlaktanya, ahol a népszerű küzdelmek bajvivőit képezték ki és gyakorlatoztatták. Kőkerítéssel határolt udvarát és a térség közepén álló tornyát ma föld fedi.

A nyugati kapu déli oldalán az amfiteátrumi játékok istennőjének, Nemesisnek állítottak szentélyt. A szentély feltárása során innen került elő az istennő szobrocskájának töredéke, valamint több feliratos oltárkő.

Cella trichora

A 360 táján épült háromkaréjos ókeresztény sírkápolna (cella trichora), s a katonaváros korábbi többperiódusú (2-3. századi) épületmaradványai láthatók a Körte utca - Hunor utca- Raktár utca sarkán. Ezek az épületek a mai Hunor utcát megelőző római útra nyíltak. A mai Vörösvári út a tábor Ny-i kapuján (porta decumana) kivezető út továbbélése, ezzel párhuzamos a tábor ÉNy-i sarkából kiinduló út - a mai Hunor utca.

